

Verslagen 18^e Conferentie

Dialogo Nederland-Japan-Indonesië

Zaterdag 5 september 2015 in Voorburg

Inhoudsopgave:

1. Programma	2
2. Inleidingen van de sprekers	3
3. Extra information about a Memorial at Nagasaki	3
4. Gedicht.....	4
5. Groepsevaluaties	5
5.1 Groep 1 (Evert Mutter).....	5
5.2 Groep 2 (Jaap Bennema)	6
5.3 Groep 3 (Bert van de Linden)	7
5.4 Groep 4 (Edu Dumasy).....	9
5.5 Groep 5 (Bill Thomson)	11
6. Persoonlijke evaluaties	11
7. Overwegingen van Aya Ezawa	12
8. Samenvatting NJI-congres.....	14
8.1 Inleidingen	14
8.2 Groepsdialogen	14
8.3 Evaluatie	15
9. Foto's.....	17
9.1 Impressies van de dialoog dag	17
9.2 Het monument in Nagasaki Fukuoka 2	18

1. Programma

De gevolgen van twee oorlogen in voormalig Nederlands Indië zijn nog voelbaar. Eerst was er een oorlog met Japan gevolgd door de oorlog voor de Indonesische Onafhankelijkheid. Ondanks dat velen van ons zijn **geraakt door het verleden** willen we werken aan een **toekomst van vrede** op basis van **begrip en verzoening**. Daarom organiseren wij deze Dialoog Conferenties voor Nederlanders, Japanners en Indonesiërs. Voor jong en oud die verder willen dan verwerken en herdenken. Het is werken aan vrede door eigen verhalen en ontmoetingen.

Het thema voor deze dag was:

De invloed van WO2 in de Pacific op de volgende generaties

De dag ziet als volgt uit:

10:00	Aankomst, registratie en koffie	
10:30	Welkomstwoord	mevr. Aya Ezawa
10.35	" <i>Een Japans gezicht binnen een Indische familie; Verzoening en expressie</i> "	mevr. Jill Stolk
11.00	" <i>Licht en schaduw na de oorlog</i> "	mevr. Chieko van Santen
11:25	Korte pauze	
11.45	" <i>Op zoek naar mijn grootvaders roots in Nederlands Indië</i> ": ····	mevr. Tineke Bennema
12.10	" <i>Boodschap uit Japan en enkele belangrijke mededelingen</i> "	mevr. Yukari Tangena
12.35	Indische lunch	
13:35	Gespreksgroepen	
15:05	Samenvatting groepsdiscussies	mevr. Aya Ezawa
16.05	Slotwoord & Captives' Hymn	prof. Takemitsu Muraoka
16.25	Afsluiting	mevr. Aya Ezawa

De **gespreksgroepen**, geleid door gespreksleiders, vormen een rustige plek om de andere deelnemers te ontmoeten, veel te praten en te vragen. Op de conferentie wordt zowel Nederlands als Engels gesproken. Engelse of Japanse vertalingen van de lezingen ontvangt u bij binnenkomst.

2. Inleidingen van de sprekers

Mevr. Jill Stolk

In mijn eerste boek 'Scherven van smaragd' vertel ik over mijn vader die als krijgsgevangene aan de Birma-Siam spoorweg te werk was gesteld en zijn confrontatie, na de oorlog, met mij, zijn dochter met de Japanse gelaatstrekken. Hoe gaat een Indische familie met dit gegeven om? Wie ben ik?

Mevr. Chieko van Santen

is in 1944 te Onomichi-stad in Hiroshima geboren. Na het afronden van haar studie Engelse literatuur aan de Universiteit van Shimane werkte ze voor een Nederlandse handelsmaatschappij in Osaka. Daar ontmoette zij dhr. van Santen en in 1970 trouwde ze met hem. Tijdens de Japanse bezetting heeft dhr. van Santen in een interneringskamp gezeten in Nederlands Indië. Mevr. van Santen woont sinds 1984 in Nederland.

Mevr. Tineke Bennema

is een historica en journalist die onderzoek deed over haar grootvader, die politie inspecteur was op Sumatra en Java van 1920 – 1942. Haar vader werd op Java geboren waar hij was geïnterneerd in het kamp Ambarawa.

Meer over Tineke Bennema en haar werkzaamheden:

<http://www.tinekebennema.nl/>

3. Extra information about a Memorial at Nagasaki

Gedicht Tjaco La Lau. This was last year on our program.

We like to inform you about the plans for unveiling a Memorial at Nagasaki for the diseased, allied POW's who have been held captive in the internment camp Fukuoka 2

See attached press release in Dutch and English

What is so special about this memorial?

The initiative to realize this memorial comes from common Japanese civilians at Nagasaki, who are aware of the effects of WWII not only for themselves but also for the allied soldiers who have been held captive as POW's of the Japanese Imperial Army.

This is of course a rather unique and a very commendable civilian initiative and that is why **Dialogue NJI** likes to bring this initiative to the attention of all Indisch people and Dutch people who have been living in the former Dutch East Indies.

Further developments of this project can be followed by:

- the Facebook page (www.facebook.com/fukuoka2B?fref=ts)

- as well as on the website (www.aggelen.com/fukuoka/gedenkteken.html)

4. Gedicht

Lights

Today we bring together the lights of the past we can not see

Today we bring together the lights of today we can not see

Today we bring together the sounds of the past we hear

Today we bring together the sounds of today we can not hear

We'll bring them together the lights and the sounds of the past and the present

The sounds and the lights we bring them together

Whether they come from the north, the south, the west or the east

Together we will bring them to the future, the lights and the sounds we carry.

5. Groepsevaluaties

5.1 Groep 1 (Evert Mutter)

Deze groep bestond uit erg veel Engels sprekende deelnemers. Men kwam overeen dat de discussie in het Engels zou worden gevoerd. Op zich is dat niet zo'n probleem, ware het niet dat de groep bestond uit 18 deelnemers. In dit soort groepsdiscussies bij conferenties is een aantal van maximaal 12 gebruikelijk. De discussie verliep door het feit dat het in het Engels was en door de het grote aantal in het begin wat moeizaam. Het betrof hier een aantal (5) oudere (Indische) participanten die tot de tweede generatie van voor 1940 worden gerekend, een aantal jongere Japanners (3), één jongere Indonesische, een ouder Amerikaans echtpaar, een oudere Japanse, 3 jongeren (onder de 25) en een aantal derde generatie Nederlanders. Centraal in de discussie stond de vraag in hoeverre de oorlog en de Bersiap invloed heeft gehad op de derde generatie. Er kwam geen eenduidig antwoord. Een van de jongste deelnemers merkte op dat dit erg afhankelijk is van het individu en de omgeving waarin hij/zij is groot gebracht. Zij zelf heeft heel veel vragen moeten stellen om iets over de wederwaardigheden van grootouders te weten te komen. Zij wees er ook op dat volgens de literatuur dit soort ervaringen genetisch tot in de vijfde generatie doorwerkt. De Indonesische jongere merkte op dat zij totaal niet op de hoogte was van de Japanse bezetting, maar ook niets wist van de Bersiap. In Indonesië werd in haar omgeving (Noord Sumatra) daar blijkbaar niet over gesproken. Ze werd zich pas iets bewust van een vrijheidsstrijd toen ze in Nederland was.

Over het gebodene door de sprekers in de plenaire ochtend zitting was men gematigd positief. Uit de Indische groep van ouderen kwam, zoals te verwachten was, bittere kritiek op de bijdrage van mevrouw Bennema. Twee van hen voelden zich ernstig geschoffeerd en verzochten spreektijd in de plenaire middagzitting. Men was niet gelukkig dat aan mevrouw Bennema geen vragen konden worden gesteld. Nu bleef men met sterk onbevredigend gevoel achter. Uit deze groep kwam ook de kritiek dat de pers incorrecte of gekleurde artikelen produceert over de koloniale tijd in het algemeen en over de Bersiap in het bijzonder. De derde generatie kan zich daardoor geen duidelijk beeld vormen over de geschiedenis. Ook vond men de lezing van mevrouw Bennema in geen enkel opzicht bijdragen aan verzoening met Indonesiërs. Toen er op werd gewezen dat zij slechts haar mening gaf en het slechts over haar familie ging, werd opgemerkt dat zij haar mening mag hebben, maar dat anderen daar weerwoord over mogen hebben. Die kans werd niet geboden. Een der aanwezigen noemde de lezing geborneerd en arrogant.

Opmerking van de discussieleider:

Mij werd na afloop verzocht aan de leiding van de conferentie te verzoeken bijdragen zoals van mevrouw Bennema achterwege te laten. Te controversieel en te weinig mogelijkheid om tegengas te geven.

Evert Mutter.

5.2 Groep 2 (Jaap Bennema)

Vooropgesteld wordt dat het een hele eer was om prominenten, en “oude rotten” als Takamitsu Muraoka (oprichter en belangrijke motor van de NJI dialoog conferenties), Tjaco La Lau en Hein van Riet (Peace Exchange Program) en de spreker Chieko van Santen met haar indrukwekkende en persoonlijk verhaal in de groep te hebben. De totale groep bestond uit ca 17 personen. Democratisch werd besloten om de communicatie in het Engels te voeren teneinde iedereen erbij te betrekken.

Centraal kwam de vraag te staan in hoeverre de oorlog in de Pacific van invloed is geweest voor iemands persoonlijke ontwikkeling en ervaringen. Dat die invloed groot was en nog steeds als belangrijk wordt ervaren, bleek uit de introducties van de deelnemers. Zonder uitzondering had een ieder zijn of haar eigen en bijzonder verhaal gedurende de introductieronde die terecht de nodige tijd vroeg. Mede ook omdat de vraagstellingen in feite in die verhalen zijn vervlochten.

Wederom, net als bij de discussiegroepen die ik in vorige jaren mocht faciliteren, bleek dat de Japanse bezetting in het algemeen en het toegebrachte kampeeld van de Jappenkampen in het bijzonder gemeenschappelijk is maar dat de impact ervan enorm verschilt. Een paar voorbeelden. Zo had één van deelnemers als kind naast slechte ook goede herinneringen van bijvoorbeeld samenhorigheid. Een andere deelneemster echter heeft tot voor kort onder een wolk geleefd omdat haar vader als overlevende van een POW kamp tot zijn dood toe (ca 2001) verbitterd was jegens de Japanners en dat tijdens de opvoeding en daarna meegaf. Weer een ander is getrouwd met een kind van een Japanse vader en Nederlandse moeder, geboren vlak na de oorlog, en heeft ervaren wat het betekent om een ‘vijand’ als vader te hebben en terug in Nederland er eigenlijk niet mocht zijn; hij werd ‘verzwegen’ en genegeerd. Een andere ervaring had te maken met een vader die na de oorlog zijn zoon autoritair opvoedde- ‘KNIL discipline’- terwijl een ander zo’n opvoeding kennelijk miste omdat zijn vader in het kamp was overleden.

In de groep was de eerste generatie niet meer aanwezig. De opinies waren dus van de tweede generatie- kinderen van binnen- en buitenkampse verblijf- en de derde generatie- geboren na de oorlog. Met deze gemixte achtergronden kwamen in het kort de volgende dialoog punten aan de orde.

- Een van de vragen was wat het nut is om steeds maar weer de feiten van toen op te halen. Vrij algemeen konden wij ons vinden in de volgende redenering. Gegeven de introductie zoals weergegeven in de vorige alinea blijkt dat de impact nog steeds voelbaar is, dat de NJI conferentie de facto duidelijk maakt dat verzoening alleen zin heeft als men weet wat er verzoend moet worden en met wie, en dat zonder doorleefde kennis van voldoende en adequate feiten verzoening een leeg begrip wordt. Tjaco La Lau vatte het kort samen door te stellen dat verzoening, de synthese, alleen mogelijk is op basis van een goed gedefinieerde thesis – antithesis balans. Hij gaf de drie begrippen ook in het Japans.
- Dat het vorige punt enig hout snijdt bleek uit de inbreng van Hein van Riet die vermeldde dat bij een bezoek aan Japan (onder auspiciën van het PEACE EXCHANGE PROGRAM) zijn boodschap moeilijk overkwam omdat de Japanse ontvangers te weinig wisten. Voor de rest van zijn bezoek had hij alleen maar goede ervaringen en was hij dankbaar voor de uitstekende organisatie.

- Betreffende verzoening lijkt het erop dat wij geneigd zijn om te focussen op de Japanse dader en de Nederlandse- en Indische slachtoffers. Maar hier is een probleem. Als koloniale met de daarbij behorende politieke acties waren de Nederlanders voor de Indische bevolking daders en zij het slachtoffer. In de Bersiap periode waren de pemuda's daders en de Nederlanders en Indo's slachtoffer. Indonesiërs zullen daar anders over denken. De A-bommen maakten Japan tot slachtoffer. Echter die bommen hebben Japan tot capitulatie gedwongen zonder dat de keizer Hirohito zijn gezicht hoefde te verliezen en bovendien hebben die bommen veel kamp bewoners hun leven gered. Als dit allemaal waar is dan dient de verzoening Japan-Indonesië (denk ook aan de Romusha's) en Nederland- Indonesië beter gearticuleerd te worden. Wij als Nederlanders weten dan wellicht ook te weinig van wat wij in het toenmalige Nederlands Indië hebben aangericht. Evenzo geldt het voor de geringe kennis die de Nederlanders hebben van de Japanse cultuur.
- Van belang wordt geacht dat verzoening tussen individuen bevrijdend en helend werkt. Dit is een noodzakelijke voorwaarde. Maar ook is nodig dat op overheidsniveau dit meer gestalte krijgt. Wellicht is dat een voldoende voorwaarde. Deze punten geven in een notendop de discussie weer binnen de groep. We kwamen er niet aan toe om de gehouden lezingen van commentaar te voorzien. Maar impliciet herkennen we veel van de opgebrachte aspecten zoals uit de bovenstaande punten blijkt. Mede als bijlage is een gedicht dat werd genoemd door Tjaco en dat indrukwekkend overkwam.

5.3 Groep 3 (Bert van de Linden)

18e Conferentie Dialoog-Nederland-Japan-Indonesië
5 september 2015 Voorburg

Groep – 3

Aan de discussie hebben uiteindelijk 10 personen deelgenomen van de 18 die waren ingedeeld. Hiervan precies 5 vrouwen en 5 mannen.

Naar motivatie ging het om een zeer gevarieerd gezelschap:

- Twee Japanse vrouwen die via hun Nederlandse man geïnteresseerd waren in het thema van de conferentie;
- Twee Nederlands-Japanse mannen die vooral vanuit die identiteit deel namen;
- Twee van oorsprong Hongaarse deelnemers, waarvan de vrouw alleen via haar man iets met Indië te maken had en zelf als vluchteling in 1956 naar Nederland was gekomen. De ander was meer gemotiveerd vanuit een Christelijke organisatie die zich met het thema verzoening bezig hield;
- één man had slechts zijdelings via familie met Indië te maken maar was vooral gemotiveerd vanuit beleidsvragen ten aanzien van het thema;
- tenslotte waren er één vrouw en twee mannen met een Indische kamp- en oorlogsgeschiedenis aanwezig.

Na de vlot verlopende kennismakingsronde, waar naam, geboortjaar, relatie met Indië en motief voor deelname aan de conferentie aan elkaar werden verteld, is de rest van de tijd volledig aan de discussie besteed.

Als vertrekpunt voor de discussie werd genomen de “dialogoog tussen de generaties”, een dialoog die nogal verwaarloosd en ook problematisch blijkt te zijn.

Het eerste discussiepunt was de rol van het onderwijs, naar aanleiding van de bijdrage van mevrouw Bennema die een ernstig tekort signaleerde in de schoolboekjes als het gaat om de geschiedenis van Nederlands-Indië. Gesignaleerd werd dat er wel risico's verbonden zijn aan het eenzijdig verantwoordelijk maken van het onderwijs;

- politiek / beleid: het onderwijsprogramma kan onder druk komen te staan van politieke en beleidsopvattingen;
- wetenschap: wat historische feiten zijn wordt ook vaak erg selectief en politiek correct bepaald, getuige het artikel van mevrouw Bennema.
- de dialoog heeft ook ethische aspecten en de vraag is of die thuis horen in het onderwijs en of hier niet eerder een taak ligt in het gezin.

Het tweede discussiepunt werd toen de dialoog in het gezin. Ook hier werden een aantal beletsels gezien voor het tot stand komen van een open dialoog tussen de generaties:

- een beletsel kan zijn dat men elkaar niet wil belasten met de emoties die horen bij de oorlogservaringen, dan wel dat men elkaars emoties respecteert en er dan het zwijgen toe doet.
- een belangrijke rol kan ook zijn het gevoel van schaamte, als slachtoffer of als dader;
- een belangrijke conclusie was dat voorwaarde voor een open dialoog tussen gezinsleden is dat je met jezelf en je positie in de (na-) oorlogssituatie in het reine moet zijn gekomen. Soms is daarvoor zelfs therapie nodig.

Het derde discussiepunt was de zelf gevoelde verantwoordelijkheid voor het verleden.

- zo kun je als vertegenwoordiger van een generatie die niet direct met de oorlog te maken heeft gehad, je toch verantwoordelijk voelen voor de rol die je land en voorgaande generaties hebben gespeeld;
- conclusie was dat deelname aan deze conferentie in feite een uitdrukking is van die gevoelde, gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Tijdens de discussie kreeg iedereen de gelegenheid het eigen standpunt ook vanuit eigen ervaringen te illustreren, waarbij goed naar elkaar geluisterd werd en iedereen de ruimte hiervoor van de anderen kreeg. Hierdoor kreeg onze dialoog in de groep ook een zeer persoonlijke inhoud in een sfeer die hoopvol stemde voor de mogelijkheden van onderling begrip en voor een voortzetting van de dialoog conferentie!

Verslag:

- Bert van der Linden (gespreksleider)
- Max Nagel (notulist)

Met dank aan de werkgroep voor de uitstekende organisatie van de dag, die onze vruchtbare dialoog mogelijk heeft gemaakt.

5.4 Groep 4 (Edu Dumasy)

Aantal personen 17.

Mix van belangstellende Nederlanders (3), Nederlanders met ervaring in Jappenkampen in Tjideng (2), met Japanse vader (2), Indisch mensen (2) en Japanners (3) inclusief inleiders Tineke Bennema en Yukari Tangena.

Tijd: 13.40 – 14.45 u.

In deze groep werd in tegenstelling tot de 4 andere groepen die in het Engels converseerden, Nederlands gesproken ondanks de aanwezigheid van 3 Japanse deelnemers die in principe goed Nederlands spraken en met Nederlanders waren getrouwd.

Er werd voor gekozen om een kennismaking met alle dialoogdeelnemers te hebben waarbij werd gevraagd ook een opmerking te maken over iets wat hen aansprak bij de inleidingen van de vier inleiders.

Tijdens het voorstellen en het plaatsnemen van evt. opmerkingen t.a.v. de voorgaande inleiders werden enkele opmerkingen gemaakt:

- De aanwezigen waren op een of andere manier bezig met het oorlogsverleden van Japan en Nederland in Azië waarbij enkele ouderen de kampen hebben meegemaakt dan wel het gehoord hebben van hun ouders. Ook als baby kun je onbewust traumatische ervaringen hebben meemaakt met negatieve gevolgen want het zijn wel de belangrijkste jaren van je leven.
- Sommigen hebben familieonderzoek gedaan door hun ouders te interviewen waarbij opviel dat velen karig waren met informatie over de kampen. Ook lazen velen boeken hetgeen voor de 2de en 3de generatie een voordeel was boven die van de eerste generatie.
- Een paar personen waren meegegaan naar Japan en hadden daar de keizer ontmoet die hen stimuleerde door te gaan met de vredesactiviteiten. Dat sterkt hen om door te gaan met de dialoog en zo hun ervaringen te verwerken.
- De Japanse deelnemers vertelden dat ze in Japan weinig informatie kregen over de WO2 en zelf op zoek zijn gegaan naar informatie.
- Opgemerkt werd dat eigen onderzoek tot de conclusie leidde dat de problematiek erg complex is en dat je dat in de tijdsomstandigheden moest zien en toen geldende waarden. Het probleem is dat slachtoffer en dader door elkaar lopen.
- Sommigen hadden moeite hier in Nederland weer hun leven op te pakken en aansluiting bij anderen te vinden bij anderen.
- Het zou helpen met de verwerking als Japan ook zijn excuses aan zou aanbieden
- We zouden de ervaringen moeten doorgeven via het onderwijs
- Door onderzoek te doen naar je verleden wordt de eigen horizon verbreed omdat je ook de niet-Nederlandse kant van het oorlogsconflict leert zien. Sommigen hadden ambivalente gevoelens tegenover Japan: niet alle Japanse soldaten waren slecht en ze beschermden na de oorlog veel Indische mensen en er zijn er wel 180 door nationalistes vermoord in Semarang. Daarom moet je voorzichtig zijn met oordelen en de mensen van de drie betrokken volkeren te bestempelen als goed of slecht.

We hadden slechts 20 minuten om het thema 'invloed van de Tweede Wereldoorlog op de volgende generaties'. Meer dan de helft van de tijd waren we dus bezig met het luisteren en bevragen van elkaars persoonlijke verhalen als vorm van een innerlijke dialoog.

In de groep vond men het belangrijk om zich met jezelf te verzoenen door met elkaar in dialoog te gaan waardoor je met jezelf in dialoog gaat tegenover voormalige oorlogsvijanden als Japan en Indonesië. Door afstand te nemen ga je vanuit een ander perspectief naar de Tweede Wereldoorlog kijken.

Belangrijk vonden de aanwezigen dat de ervaringen via persoonlijke verhalen werden doorgegeven via het onderwijs. Daarbij is het belangrijk dat:

- Dit een boodschap van vrede is en dat we het verleden moeten verwerken en afstand van nemen en kiezen voor een menselijke benadering.
- Dat je voorzichtig moet zijn met oordelen en vooral feiten en verschillende meningen en ervaringen moet doorgeven. Er valt nog veel te verbeteren aan het huidige lesmateriaal. Ook daarin moet je de gemaakte fouten erkennen.
- Deze kennis dien je wel te plaatsen een soort evolutionaire geschiedenis van de mensheid (homo Sapiëns met gemeenschappelijke voorouders van aapachtige wezens) waarin je de gebeurtenissen van de Tweede Wereldoorlog plaatst
- Uitvoerig werd gepraat over het verband met het huidige vluchtelingenprobleem en de eigen migratie / repatriëring naar Nederland. Iemand had het zelf meegemaakt op het Griekse eiland Kos en kreeg er nachtmerries van. Er zijn veel parallellen en enkele aanwezigen begrijpen niet dat er zoveel weerstand is in Nederland. Het doet hen denken aan de eigen kille ontvangst die ze hebben ervaren toen ze in Nederland kwamen. De geschiedenis herhaalt zich.

Tot slot werd het dialoogproces geëvalueerd en de keuze om vooral aandacht te geven aan de persoonlijke verhalen. We hadden ook een algemeen thema kunnen kiezen maar beide aanpakken heeft zo zijn voor- en nadelen.

Iedereen was het er wel over eens dat we eigenlijk te weinig tijd hadden (of een te grote groep) want bij iedereen bestond de behoefte om eigenlijk nog langer met elkaar in dialoog te gaan.

5.5 Groep 5 (Bill Thomson)

Aantal personen 18, onder wie twee Japanse dames. Mix van Nederlanders, jong en oud, ook mensen die in de Japanse kampen hebben gezeten en de Bersiap tijd hebben meegemaakt. Jammer dat er onduidelijkheid was waar we konden gaan zitten, na enige tijd kwam daar duidelijkheid over. We hebben in het Nederlands geconfereneerd. Na een rondje kennismaken en elkaars achtergronden aanhoren werd de discussie gestart. De lezing van Mevr. Bennema gaf aanleiding tot warme discussie. Een van de oudere deelnemers vond dat wij Nederlanders werden weggezet als kolonialen, terwijl de goede kant van wat Nederland had gedaan weinig aandacht kreeg. Wij Nederlanders hadden met de inheemse bevolking andere bedoelingen dan bijv. Engeland en Frankrijk. De onafhankelijkheidsoorlog van de Indonesiërs hebben wij bestreden. Wij zagen het oorspronkelijk niet als onafhankelijkheidsoorlog, maar meer als herstel van orde en vrede, zodat onze handelsbelangen weer konden worden hersteld. Waar een van de deelnemers op terugkwam was zijn behandeling in Nederland op de middelbare school, waar hij achterstand zou hebben, omdat hij uit Indië kwam. Ingegaan werd verder op het accepteren en het berusten en aanvaarden van de situatie en de omstandigheden.

Aanvankelijk lag het accent van de discussie op het wat eenzijdig weergeven van de feiten doch gaande de discussie kwamen we tot nuancering en had Bennema haar betoog wel degelijk onderbouwd. We moesten haar boek maar eens lezen. Met deze aanbeveling eindigde de discussie.

Enkele deelnemers vonden de discussietijd veel te kort en gaven de voorkeur aan twee sessies met een theepauze en als derde onderdeel de gezamenlijke bijeenkomst met de discussieleiders. Sommigen vonden de groep te groot, wat ik onderschrijf. Naar mijn mening is een groep van maximaal 10, inclusief gespreksleider en een notulist in het algemeen was het gevoelen te weinig tijd voor een intensieve discussie.

Voor mij persoonlijk geldt, een interessante en een geweldige ervaring.

6. Persoonlijke evaluaties

Een aantal deelnemers, te weten mevr. Marjo van Leeuwen Boomkamp – Goekoop, dhr. Peter Wouters, mevr. Joke van de Ven, dhr. Ronald Anthonio, heeft ons hun persoonlijke ervaringen en bevindingen van die dag toegestuurd. Wij zijn uiteraard erg dankbaar daarvoor.

7. Overwegingen van Aya Ezawa

Bij de eindbijeenkomst van de dialoogconferentie hebben de discussieleiders een aantal onderwerpen uit de verschillende groepsdialogen naar voren gebracht. Omdat de belangrijkste conclusies al kort zijn weergegeven in de afzonderlijke verslagen, wil ik graag nog mijn persoonlijke overwegingen geven over de belangrijkste thema's die bij dit onderdeel ter sprake kwamen:

- De invloed van de oorlogservaringen op de volgende (derde?) generatie
- Het belang van geschiedenisonderwijs en de vraag hoe geschiedenis tot uitdrukking komt in de curricula
- Vragen over de bijdrage van Tineke Bennema.

Bijdragen uit het publiek betreffende:

- De rol van de media bij de vorming van historische visies
- Het ontbreken van vertegenwoordigers uit Indonesië in het programma

De vertegenwoordigers van de jongere generaties brachten naar voren dat historische ervaringen ook voor de volgende generaties belangrijk kunnen zijn, ondanks het feit dat ouders er al dan niet over praten. Als we het over onderwijs hebben, speelt de eerste generatie een belangrijke rol in de dialoogbijdrage. Het doorgeven van hun ervaringen aan de volgende generatie maakt het nog relevanter om hun gezichtspunten en ervaringen met elkaar te delen.

Dat was helaas de reden dat de bijdrage van Tineke Bennema als lid van de volgende generatie bij een aantal deelnemers niet in erg goede aarde is gevallen.

Zoals een van de evaluatieverslagen naar voren bracht, het probleem is niet zozeer haar kijk op de geschiedenis maar meer nog het feit dat ze een specifieke visie naar voren bracht die weinig ruimte laat voor dialoog.

Op hun beurt brachten enkele deelnemers uit het publiek als discussiepunten naar voren dat vaak de 'verkeerde' geschiedenis werd gepropageerd en dat het belangrijk was dat onderwijsinstellingen en de media hun kijk op de geschiedenis corrigeerden en de 'ware' geschiedenis vertelden.

Ik denk dat deze botsing tussen gezichtspunten nader bekeken moet worden. Het in dialoog gaan betekent niet een bepaald historisch standpunt verdedigen maar inzicht krijgen in hoe de zelfde historische gebeurtenissen zijn ervaren en op verschillende manieren worden verteld. Hoewel dit onderwerp in de evaluaties werd benadrukt, kwam dit toen niet helder over bij de gevoerde discussies.

De vrouwen ervoeren de zelfde periode heel anders dan de mannen. Zij die in de interneringskampen waren, hadden heel andere verhalen dan zij die hiervan vrijgesteld werden zelfs als ze tot de zelfde groep behoorden.

De jongere generatie zal daarom andere thema's aanroeren als ze het over de oorlogstijd hebben. Hiervan kunnen we leren en dit dient in de overwegingen bij een dialoog mee

genomen te worden. Het leren over andere visies over de zelfde geschiedenis vereist een open houding en niet het aannemen van onze eigen ervaringen als enige maatstaf.

Geschiedenis – zoals het tenminste wordt bediscussieerd en onderzocht in wetenschappelijke kringen - speelt een belangrijke rol in hoe we onszelf zien in onze gemeenschap en als land. Dit geeft precies aan waarom de erkenning van het lijden dat de Indische gemeenschap is aangedaan voor onze gemeenschap zo belangrijk is. Het feit dat de oorlog in de Stille Oceaan niet uitvoerig wordt behandeld in het onderwijs, betekent ook dat dit deel van de Nederlandse geschiedenis en het volk tot op heden niet voor vol wordt aangezien. De noodzaak dat deze ervaringen eindelijk erkenning krijgen betekent dat die daarmee de gerechtvaardigde plaats krijgen in de geschiedenis en bij het Nederlandse volk.

Desalniettemin, de aansporing om ons historisch begrip te verruimen hoeft niet tegelijkertijd te betekenen dat we andere gezichtspunten moeten marginaliseren. De jongere generatie moet erkennen dat het kolonialisme vanuit een hedendaagse kijk niet langer te verdedigen is.

Bennema zal met andere woorden als iemand van haar generatie net zoals haar tijdgenoten een zelfde visie hebben over de Nederlandse koloniale aanwezigheid in Nederlands-Indië als die van de vorige generatie.

Hoewel dit misschien onacceptabel is voor de vorige generatie, de redenen voor deze verschillende gezichtspunten zijn in essentie de zelfde: onze kijk op de geschiedenis wordt gevormd door de tijdsomstandigheden; elke generatie heeft zijn eigen sociale en historische referentiekader,

De visies van de jongere generaties zijn net zo'n afspiegeling van het denken als die van de eerste generatie.

Het is bijzonder verrassend dat op een Japanse – Indonesische – Nederlandse dialoog, deze fricties in historische gezichtspunten zich voordoen binnen een bepaalde groep en zelfs binnen families over alle generaties heen.

Als dialogen tussen de generaties al zo omstreken zijn dan is een dialoog over nationale grenzen heen nog moeilijker. Het feit dat Indonesië niet goed was vertegenwoordigd in het programma komt met deze zienswijze overeen en is een belangrijk punt ter overdenking.

Een dialoog moet over generaties en landen heen kunnen reiken waarbij men bereid is om de geschiedenis vanuit verschillende perspectieven te bekijken zonder het een belangrijker te vinden dan het ander. De vraag is niet belangrijk of bepaalde gebeurtenissen al dan niet hebben plaats gevonden of wie het slachtoffer of de dader was. Een historische dialoog is er niet op gericht om iemand te beschuldigen maar om begrip te kweken over de vraag waarom conflicten zo zijn ontstaan en of men bereid is om onbespreekbare onderwerpen aan de orde te stellen.

Het gaat daarbij niet over de vraag wie iets gedaan heeft en of het ook daadwerkelijk is gebeurd. Het moet erop gericht zijn om tot wederzijds begrip te komen, om allereerst na te gaan hoe bepaalde dingen zijn gebeurd als we tenminste de wens hebben om toekomstige generaties te vrijwaren van deze ervaringen.

Vanuit dit oogpunt kan het organisatiecomité nadenken over de wijze waarop de dialogen de ervaringen van de drie groepen die bij deze dialoog betrokken zijn, kunnen overstijgen. Daarbij kan ze aansturen op een grotere betrokkenheid en begrip voor de verschillende gezichtspunten tussen de landen en generaties. Historische meningsverschillen worden niet

minder als één bepaalde mening als de correcte visie wordt gepresenteerd. Want men komt nader tot elkaar als wederzijds begrip wordt bereikt door middel van een dialoog.

8. Samenvatting NJI-congres

8.1 Inleidingen

Op 5 september werd de 18de conferentie gehouden van de Dialoogvereniging Nederland-Japan-Indonesië (NJI) in een kleinschalige intieme locatie in het centrum van Voorburg. Met als voorzitter Ton Stephan werden allerlei aspecten van het dagthema dag `de invloed van WO2 in de Pacific op de volgende generaties' via inleidingen en groepsdialogen aan de orde gesteld.

Er was een interessant afwisselend morgenprogramma met vijf sprekers en een middagbijeenkomst waarin de bijna 100 aanwezigen over het thema nog 1 ½ uur konden doorpraten in relatie tot de inleidingen van de sprekers:

- De Indische schrijfster Jill Stolk over o.a. het feit dat haar ouders haar weinig liefde en warmte hebben gegeven als gevolg van de oorlogstrauma's die ze hebben meegemaakt in Nederlands-Indië
- Chieko van Santen, een Japanse met een Nederlanders getrouwd die heeft ervaren dat sommige Nederlanders haar als persoon accepteren. Maar ze heeft incidenten meegemaakt waarbij Nederlanders met Jappenkampervaring en nog steeds (onbewust) haatgevoelens koesteren en moeite hebben om haar als Japanse te accepteren. Zij zet zich nu in voor de vredesbeweging.
- Tineke Bennema die als lid van de Tweede generatie familieonderzoek heeft gedaan naar de Indische achtergronden van haar Nederlandse totok-ouders. In haar boek `een Nederlandse politie-inspecteur verindischt nooit (2015)' en in een recent volkskrantartikel was ze daar erg kritisch over. Ze verweet de Nederlandse overheid een tunnelvisie en pleitte ervoor dat Nederland zijn excuses aanbiedt voor haar koloniale praktijken in het voormalig Nederlands-Indië. Ook haar grootvader en vader fungeerden als lid van de politie als een radertje van het koloniale systeem waar ondanks de zachte kanten van hun persoonlijkheden.
- NJI- bestuurslid Yukari Tangena die zich al jaren inzet voor zowel verzoening tussen beide landen in Nederland en Japan. Mevrouw Tangena is, samen met Hans Lindijer en Rob Sipkens, ook de drijvende kracht achter dit congres en ze pleitte vooral voor innerlijke verzoening met zichzelf als voorwaarde om ook landen met elkaar te verzoenen.
- Kitty Mulder die als baby in een Jappenkamp heeft gezeten en is mee geweest naar een ontmoetingsbijeenkomst met de Japanse keizer en is nu kunstschilderes. Ze heeft haar schilderijen opgehangen in de dialooglocatie en een deel van de opbrengsten afgestaan aan de dialoogvereniging.

8.2 Groepsdialogen

De inleidingen gaven geen aanleiding tot discussie. Daar was alle gelegenheid voor in de werkgroepen waarbij de inleiders zich verspreidden over de vijf groepen. In de meeste groepen waren gemengde eerste en tweede generatiegenoten aanwezig en vaak maakten ook Japanners deel uit van de groepen.

In alle groepen werd in het Engels of Nederlands levendig gediscussieerd. Bij bepaalde groepen kon iedereen volop participeren en mocht iedereen na zich kort of meer uitgebreid te hebben voorgesteld zijn ervaringen vertellen rond het thema en iets wat indruk maakte in de inleidingen. Bij een andere groep domineerde een beperkt aantal mensen met uitgesproken meningen over vooral de inleiding van mevrouw Bennema. Zo wilden mensen uit groep 1 (o.l.v. Evert Mutter) met haar in discussie gaan over haar - in hun ogen - controversiële opvattingen over de koloniale tijd en de Bersiap-periode. In groep 4 (o.l.v. Edu Dumasy) waar mevr. Bennema discussiedeelnemer was, werden haar opvattingen echter niet bekritiseerd. Maar hier lag het accent vooral op echte dialogen, over het bevragen van elkaar van persoonlijke verhalen over de Tweede Wereldoorlog en de invloeden van de Tweede Wereldoorlog op de volgende generatie. Opvallend was de behoefte aan familieonderzoek en de waarschuwing dat je de gebeurtenissen altijd in de context van de tijd moet zien. Door afstand te nemen – waarbij je het zelfs kunt plaatsen in een evolutionaire tijdlijn van de menselijke geschiedenis - ga je vanuit een ander perspectief naar de Tweede Wereldoorlog kijken.

De verzoening tussen de drie betrokken landen was een overheersend thema in alle groepen. Zo werd in groep 2 (o.l.v. de heer Bennema) gesteld dat het een complexe discussie is waarbij de betrokken landen en partijen zowel dader als slachtoffer zijn. Van belang werd geacht dat de verzoening tussen individuen bevrijdend en helend kan werken. Maar dan moet men wel weten met wie en over wat er verzoend moet worden waarbij zowel doorleefde kennis als feiten noodzakelijk zijn.

In groep 3 (o.l.v. Bert van de Linden) spitste de discussie zich toe op de 'dialoog tussen generaties' die nogal verwaarloosd en problematisch lijkt. Er werd gepraat over de rol van het onderwijs waar vaak sprake was van eenzijdige informatieoverdracht, de dialoog in het gezin die vaak met beletsels verloopt en de zelf gevoelde verantwoordelijkheid voor het verleden. In groep 5 (o.l.v. Bill Thompson) was de lezing van mevrouw Bennema aanleiding voor een warme discussie. Aanvankelijk werd gedacht dat ze de feiten wel erg eenzijdig had weergegeven, maar gaandeweg de discussie was men van mening dat ze haar betoog toch wel goed had onderbouwd.

8.3 Evaluatie

In alle groepen had men nog wel hetzij via een dialoog hetzij via een discussie door willen praten maar de tijd was er te kort voor ook al omdat er sprake was van te grote groepen van rond de 20 deelnemers. Dat stond vaak een goede dialoog in de weg om iedereen voldoende ruimte te geven om zijn persoonlijk verhaal te vertellen en daarnaast ook nog te reageren op de inleiders.

In het middagprogramma was alle gelegenheid voor discussie en konden nog enkele aspecten worden doorgepraat. Zo kwam de eenzijdig gekleurde informatie in de Nederlandse schoolboeken maar ook die in het onderwijs van Japan en Indonesië aan de orde. Er kwam ook kritiek op rapportages in de media vooral over de rol van het leger in de Bersiap-periode. Ook kwamen jongeren van de Tweede generatie aan het woord die een statement maakten over hoe zij de gevolgen van de Tweede Wereldoorlog hadden ervaren. Ze brachten naar voren dat historische ervaringen ook voor volgende generaties belangrijk zijn, ondanks het feit dat veel ouders er niet over willen praten. Het doorgeven van hun ervaringen via het onderwijs is belangrijk om zo gezichtspunten en ervaringen met elkaar te delen. Discussies binnen gezinnen tussen de generaties verlopen vaak al moeizaam, laat staan die tussen landen.

Daarom is een open mind erg belangrijk om tot wederzijds begrip te komen aldus de samenvatting van mevrouw Aya Ezawa die deze discussie ordelijk leidde. Het slotwoord van professor Takemitsu was zorgvuldig, indrukwekkend en integer van inhoud en vormde een passende afsluiting van deze dialoogconferentie.

Al met al overheerste een positief gevoel bij de deelnemers over het verloop van deze afwisselende conferentie dag waar generaties uit Japan en Nederland vooral met elkaar in dialoog gingen. Dat bleek wel uit het feit dat bijna iedereen in tegenstelling tot voorgaande jaren na het ochtendprogramma ook deelnam aan het middagprogramma. Enkele nagekomen persoonlijke evaluaties bevestigden het positieve gevoel. Dat de catering voor verbetering vatbaar was en de grote opkomst een groter gebouw en meer gespreksleiders noodzakelijk maakte om de gespreksgroepen kleiner te laten worden, was duidelijk.

We hopen dat volgend jaar weer afwisselende persoonlijke verhalen en meningen van de inleiders te horen zullen zijn en dat ook Indonesiërs dan deel zullen uitmaken van zo'n vruchtbare dialoogdag.

Aan het einde kwam ook nog de oprichting van het herdenkingsmonument Fukuoka 2 ter sprake dat door Japanse burgers was opgericht in Nagasaki. Ook werd de warme en betrokken reactie van de Japanse keizer genoemd die enkele dialoogdeelnemers ontmoette en de NJI aanmaande om vooral door te gaan met hun vredesactiviteiten.

Dit alles brengt hopelijk een echte verzoening in de toekomst naderbij van landen die in de Tweede Wereldoorlog met elkaar in slaags waren geraakt en nu een nieuwe relatie met elkaar zijn aangegaan.

9. Foto's

9.1 Impressies van de dialogodag

9.2 Het monument in Nagasaki Fukuoka 2

